

In dandanes? Poudarja se še, da je treba sporazumnost in napram veroučiteljem; složnost med učiteljskim kolegaliteto tovariša napram tovarišu pa se jim ne zdi potrebno poudarjati.

Nadučitelj naj bodo le nekaki valpeti, ki naj brezobzirno dvigajo svoj bič po podrejenem učiteljsstvu, ki naj bičajo vsako malenkost, in naj bo manjša od komarja!

Iz tega pa se ne rodi edinstvo, ne bo zaupnosti, pa bodo trpeli pod tem tudi uspehi! Nezaupnost in srd nista še nikdar rodila dobrih sadov!

Zato pa: Nadučitelj naj se ne preoblaga s poslom, naj se ne zahteva od njega odgovornosti, ki gre vsakemu pozameznemu članu našega stanu in katero kritikovati gre v prvi vrsti le nadzornikom! Nadučitelj naj bo svojemu učiteljsstvu več oče kot pa tiran.

Stran s takim abderitstvom in pikolovstvom, kakršno duši dandanes vsako svobodo! Stran pa tudi z abderiti in pikolovci, ki so šolstvu v kvar in sramoto!

Naš denarni zavod

Geslo: Kar plodonosno naložim, v pomoč la sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani.

registрована zadruga z omejenim jamstvom.

Promet do konca decembra K 253.561'95.

Naznanilo. Kdor želi od zadruge kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v poštinih znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se ne odgovarja.

Uradne ure: Vsak četrtek od 1/2.2.—1/2.3. popoldne in vsako soboto od 6.—7. zvečer.

Delitev štajerskega deželnega šolskega sveta.

Na Štajerskem so danes take razmere, da so za slovensko šolstvo naravnost pogubne, Enakopravnost, ki jo jamči vsem narodom člen XIX. državnega osnovnega zakona, je na Štajerskem čisto neznan pojem.

Deželni poslanec dr. K u k o v e c je v štajerskem deželnem zboru stavil predlog, naj se izvrši delitev deželnega šolskega sveta. Ta predlog moramo s stališča narodne enakopravnosti najiskreneje pozdravljati. Ta delitev bi bila vsaj majhen del nadomestila za tlačene pravice štajerskega šolstva. Treba je z vsemi silami delati za uresničenje dr. Kukovčevega predloga, zakaj dokler ni v Avstriji izvedena narodna avtonomija, toliko časa ni štajerskemu slovenskemu šolstvu druge rešitve.

Dr. Kukovec je dejal v deželnem zboru štajerskem, da so nastale pri dež. šol. svetu razmere tako neznosne, da je postala neodložljiva točka našega narodnega programa zahteva, naj se ustanovi za slovensko šolstvo poseben oddelek dež. šol. sveta. Avtonomija v našem šolstvu, je poudarjal govornik, je danes zahteva, ki se ji ne odrečemo nikdar, četudi se to s politiko deželnozbornske večine seveda ne strinja. Moč razmer se pa izkaže silnejša nego krivična šolska politika, ki je danes tudi pri šolskih oblastih merodajna.

Nadalje je govoril doslovno: Zloglasni zakon o skupnih zastopih je spravljal na Spodnjem Štajerskem polovico po večini slovenskih okrajev v roke nemških okrajnih zastopov in ob enem naše šolstvo tamkaj v roke nemških nacionalnih okrajnih šolskih svetov, ki delujejo po navodilih nemškega narodnega sveta pod zaščito dež. šol. sveta. Kjer je večina okrajnega šolskega sveta slovenska, tam ni razpisa učiteljskih služb. Če treba na mesto Slovenca postaviti Nemca, se stori službenim potom. Drugače je tam, kjer so nemške večine, v ptujskem, slovenjebistriškem ali celo v mariborskem okraju. Tu je za deželni šolski svet merodajen le terno-predlog okrajnega šolskega sveta. To načelo se tu ne sme kršiti, ker bi se drugače Slovencem ne zgodilo dovolj krivic. In kako se tu postopa! Znani so mi slučajji, ki z njim lahko postržem, če hočete, kjer je moral učitelj oddati pismen reverz, da bo deloval v nemškonacionalnem duhu, da je dobil, akoravno je bil prej pri slovenski stranki, nadučiteljsko mesto. Kakor na Hrvaškem ne dobijo železniških postaj, če okraj ne voli v smislu madjarske vlade, tako bo na Sp. Štajerskem obveljalo kmalu načelo, da značajen in pošten Slovenec ne bo mogel nikjer več postati nadučitelj. Sramotno je za šolske oblasti, kako korupejijo uvajajo v učiteljsvo. Boljša mesta dobijo le odpadniki, ki dobivajo naravnost pozive, naj se potegujejo za to ali ono mesto, dočim najspodobnejše slovenske moči sploh na vrsto ne pridejo. Ko je učiteljsvo neke šole, ki ne šteje niti enega nemškega učenca, nekoč prosilo nekega nemškega poslanca zaslonbe, da pride šola v boljši plačilni razred, so utemeljili svojo prošnjo izrečno, češ, saj se priznavamo k vašim političnim načelom. Kar se pripravlja zadnje tedne v mariborskem okraju, je nečuvno. Za Lembah, domovinsko občino slov. dež. odbornika Robiča, ki je slovenska, so se pozvali prositi celo učitelji nemških zasebnih šol in je okrajni šolski svet sestavil strogo nemški terno-predlog. Tega baje dež. šolski svet ne more prezreti! Seveda, ker gre za oropanje slovenske posesti!

Ravno isto se pripravljajo na slovenski šoli v Krčovini Leitersbergu, kjer gre slovenski učitelj v pokoj! In s takim šolskim nadzorstvom naj smo Slovenci zadovoljni?! Deželni šolski svet je pokazal, kako izpolnjuje šolsko nadzorstvo, najlepše v zadevi celjske okoliške šole in meščanskih šol, kar je še v splošnem spominu. Pa tudi sicer naš dež. šolski svet ni v zadregi za pristna nova načela, če treba nas udariti. V rokah imam dokaze, da se je zadnji čas izdal od dež. šol. sveta tajen ukaz, da se imajo pri nastavljanju učiteljev in učiteljic upoštevati v prvi vrsti absolventi in absolventinje domačih učiteljskih šol! To izgleda za prvi hip jako skrbno za Štajerce, v resnici je pa to udarec zoper Slovence, in sicer zoper na Štajerskem pristojne učitelje in učiteljice, ki so študirali v Ljubljani ali v Celovcu ali v Gorici. Deželno žensko učiteljsko v Mariboru je dobilo šele pred kratkim pravico javnosti. Ni čudež, če so razni slovenski starši dali svoje hčere Štajerke rajši na boljše zavode na državna učiteljska v Ljubljano ali v Celovec ali v Gorico! Toda kaj to štajerski deželni šolski svet brigal! Zdal učitelji in učiteljice, ki so na državnih zavodih z odliko študirale, ne dobijo več v domači deželi služb, ker so Slovenci, pač pa Ko-

roške Nemke, če so v Mariboru študirale! In pred tako šolsko nadzorno oblastjo naj imamo rešpekt!

Da, naš deželni šolski svet se ne obojavi tudi javno barvo priznati kot orožje nemške stranke! Lani ob otvoritvi učiteljskega v Gradcu je deželni šolski nadzornik Tumliř glasom časniških poročil javno izgovoril besede: „Nemški učitelj ima dolžnost nesti nemško kulturo in nemško samozavest tudi med narod!“ („Samoobsebi umevno! Seveda!“ klici nemških nacionalcev.) Dobro, tudi jaz pravim, da je to v redu, če je štajerski deželni šolski svet ustvarjen le kot šolska oblast za nemško ljudstvo. Toda, ali hočete, gospoda, ostati dosledni? Če ste dosledni, morate mi pritrditi, če pravim, tudi mi Slovenci moramo dobiti šolsko nadzorno oblast, ki ostane na stališču: „Učitelja slovenske dece dolžnost in pravica je, da zanesemo slovensko kulturo in slovensko samozavest med slovensko ljudstvo.“ In če me vprašate, kaj hočem, sem vam s temi besedami že vse povedal. Mi zahtevamo samoupravo na polju slovenskega šolstva in v ta namen moramo dobiti poseben oddelek dež. šol. sveta za slovensko šolstvo kakor imajo na Češkem nemški in češki oddelek dež. šol. sveta. Kar je Nemcem tam prav, ne more biti krivično pri nas. Vem, da mi v srečju pritrjujete, vem pa tudi, da odklanjate moj predlog, ker se bojite biti pravični. Slovencev pa to ne moti. Stavili bomo zahtevo po samoupravi v šolstvu, dokler ne zmagamo.

* * *

Želja vsega slovenskega učiteljsva je, da bi se o tem vprašanju zedinili vsi štajerski slovenski poslanci ter delali z vso energijo, da se uresniči stavljeni predlog!

Literarna zgodovina narodnega gospodarstva.

Izbrani eseji.

Spisal F. L. Tuma.

Uvod.

Delitev dela je krasno prodrla s svojimi čudovitimi učinki v vse panoge človeškega življenja. Pod njenim vtiskom ni dobilo samo delo mišice popolnoma drugačne oblike in posledice za splošno človečanstvo, ampak tudi znanost se je razvila na način in obseg, kakor ga ni prej nihče pričakoval, težko komaj slutiti.

Ta silovita prikazen delitve dela, ki peča danes ravno tako nacionalne ekonomije kakor sociologe, je gotovo započela že zgodaj v dobi človeškega gospodarstva, ali svoje prave učinke je pokazala in rodila stoprav v novejšem času, zadnjih sto let. Glavno zaslugo na tem moramo pripisovati uporabi strojev, ki so preustrojili delo in produkt človeških rok v mehanično, mašinsko in osvobodili s tem takorekoč gospodarstvo onega omejenega elementa, ki ga predstavlja v umetni produkciji človek v nasprotju z neizčrpno silo nature.

Leta 1871. sem se 4. oktobra preselil v Šent Jernej. Tukaj je bila enorazredna ljudska šola s šest do osemsto otroki s ponavljalno šolo. Kako prijetno je na taki šoli, bi lahko popisal celo knjigo.

Dopisoval sem tudi iz Šent Jerneja večkrat „Učit. Tov.“ in o učiteljskih konferencah sem sporočal, tako, da sem bil nekako vedno v zvezi z „Učit. Tov.“

Razni gg. uredniki so mi dopisovali, naj pišem za „Tovariša“ kaj koristnega itd. Tukaj v Šent Jerneju je bilo jako težavno za učitelja, ker je bila na razpolago le stara majhna šolska soba za tako ogromno število otrok. Premišljeval sem vedno kakor Ribničan, kako bi šolo razširil.

Imeli smo dež. šol. nadzornika Pirkerja, ki je nas Slovence pisano gledal, ravno tako c. kr. okrajni glavar Schönwetter, ki je meni rekel v pisarni, če bi bil na njih strani, bi me na rokah nosili, da sem „ein vorzüglicher Elementar-Lehrer“; ker sem pa tako s Slovenci, me je pa pritiskal in črnil, da me niso v I. plačilni razred postavili pri statusu; ampak na prvo mesto v II. plačilnem razredu, da je potem moral vsak čez mene skakati v

I. plačilni razred. To je krivica, da se Bogu usmili.

Razširil sem enorazrednico v dvorazrednico. Prišel je bil sem za drugega učitelja Valentin Burnik, sedaj nadučitelj v Metliki. Takoj drugo leto sem pomagal šolo razširiti v tri-razredno. Bili smo dolgo časa le trije učitelji v stari šoli, ko sem jaz svoje stanovanje odstopil in sebi lepo enonadstropno hišo sezidal za stanovanje.

Leta 1890. je bila pa že tukaj štirirazredna ljudska šola. Nisem še miroval; prosil sem še za eno paralelko, pozneje še za drugo; in v fari smo šele ustanovili pod glavarstvom Rudolfovem dvorazredno šolo v Orehovici, vse to sem moral izvrševati sam in mnogo dopisovati. Takoj prva leta sem mislil, kako bi se dalo dognati, da bi zidali novo šolo. Nabirati smo začeli po 10 krajcarjev na direktne davke, in večkrat se je hotelo ustaviti, pa smo spet zvišali na 15 kr. itd.

Da je bilo treba pohlevno ravnati pri sejah krajnega šolskega sveta, da so mi pritrdili, si lahko vsak misli. Šlo je le naprej, četudi počasi. Nabrali smo bili že čez štiri-desettisoč kron, pa sem o priliki izprožil misel,

da bi svet za novo stavbo šole ogledali, ko je bil prišel ravno nadzorovat okr. šol. nadzornik Šest. Ogledali smo prostor in se nekako provizorično pogodili ter je bil kmalu ogled. Potem so pogodbo potrdili ter tudi začeli voziti material za šolo. Prvo opeko z voza sem jaz položil na svet. Takoj smo oddali stavbo mojstru Skynetiu, ki je sezidal krasno šolsko stavbo za 4 razrede in dve paralelki.

Usoda je hotela, da sem imel že 40 definitivnih šolskih let, v službi pa 48 let. O priliki nadzoroovanja, ko sta bila še dva razreda nastanjena v moji hiši, je rekel c. kr. šol. nadzornik Maier, da se je meni krivica zgodila pri plačji, da ne smem še iz službe izstopiti, bo on se zame zavzel. Ko smo imeli pa v Krškem konferenco — za mene zadnjo — mi reče: „Le prosite za penzijo, saj imate def. 40 let in dobite tako vso plačo.“

Nisem hotel še prositi, misleč, da bom v novi šoli, ki se je drugo leto popolnoma dovršila, vsaj še nekaj časa poučeval, mi pa piše g. nadzornik, naj le takoj vložim prošnjo, kar sem precej storil. In čez 5 ali 6 dni so že v Ljubljani potrdili, in tako sem bil upokojen, ne da bi mi bili dali polno plačo ali

Naše roke omagajo po nekaj urah in nato iščemo v počitku novih sil, stroji delajo neprestano noč in dan, ako hočemo, in kar je posebno važno: producirajo enakomerno. Razvoj prometa, ki zremo danes nanj s tolikim stremljenjem, je odtrgal nadalje proizvajanje še od časa in kraja.

Harmonične celote svojega časa, kakor so jih predstavljali, recimo, možje kot Leonardo da Vinci na pričetku šestnajstega ali Goethe celo na pričetku devetnajstega stoletja, se nam zde danes popolnoma nemogoče. Gotovo odseva lahko doba z vsemi svojimi refleksi v posebno velikem duhu še danes — ali ta odsev je v resnici samo refleks, silhueta in nikakor ne pomenja obvladanja stvarine.

Tako se nam je porodila iz teh razmer beseda specialist, ki nikakor ne pomenja človeka, ki se peča le s kemijo in ne razume o astronomiji ali jezikoslovju ničesar; ki je velik matematik, a ne ve, če leži Bombaj na desni ali levi strani Indije. Izraz se ne omejuje na eno panogo človeške znanosti in vede, ampak nam diferencira celo poslednjo na neizmerno mnogo vej in kdor obvlada znanstveno vsaj en tak majhen delokrog, si pridobi s tem priznanje specialista.

Posebno pri medicini, ki je vsekakor hočejo imenovati nekateri le znanost navidez, nam pade diferenciranje stroke v gorenjem smislu posebno v oči. Imamo slovite kirurge, psihiatre, specialiste za notranje, očesne, ušesne... in kakor se že imenujejo vse različne bolezni človeka.

Enak pojav se je dogodil na polju narodno-gospodarske vede tekem minule generacije. Najprej se je odtrgala ta panoga človeške znanosti od drugih, tako da ji slednje izprva niti imena in časti nove znanosti niso dovolile, nato je pasirala dobo, ko so jo res posamezniki po tvarini popolnoma obvladali — v kolikor moremo tak izraz rabiti — danes je razpadla tista mogočna stavba v stotero posameznih častljivih hiš in kjer je molel nekoč ponosno visok stolp v zrak in kljuboval vsem svojim protivnikom, tako zunanjim kakor notranjim, se je razprostrlo sedaj celo mesto in vsak dan sprejmejo prizidana predmestja v njegov okvir.

Kakor se je takega lepega razvoja veselili, ker pomenja velik korak naprej, vendar ima tudi svojo stran, ki ni za vsakogar razveseljiva. Čim večje je namreč mesto, tem lažje se je v njem izgubiti, in hitimo kamor hočemo, nikjer ni tako visoko, da bi pregledali celo naselbino hkratu. Okolo hišne številke, kjer smo se porodili, ali kamor smo se naselili, poznamo morda vsako še tako skrivno sotesko; največ, kar si osvojimo v ostalem, je splošni vtisk, pojem, časih samo domišljija.

Za svojo trditve vidimo konkretizovano pri najduhovitejem nemškem teoretiku v generaciji, ki se pravkar bliža svojemu zaklonu.

V sredi osemdesetih let minulega stoletja je pričel izdajati svoj široko zasnovani sistem nacionalne ekonomije, kakor so radi nazivali učenjaki sintezo in popolno podajo te znanosti. Na pragu novega stoletja je izdal tretji, nad tisoč strani broječi zvezek, a z ozirom na nadaljevanje in sklepno delo svojemu sistemu pripominja v predgovoru z „bolestno resignacijo: „Es ist der Zweifel, ob es überhaupt noch zeitgemäß ist, im Einzelunternehmen derartige Werke zu vollbringen“.

kako drugo odlikovanje, ker sem edini učitelj na Kranjskem, ki se je pod njegovim vodstvom enorazredna šola v Šent Jerneju razširila v 4 razredno z dvema paralelkama in dvorazredna v Orehovici šentjernejske župnije. Sezidal sem lepo novo šolo že tudi na Planini (Stockendorf). Tako se godi učiteljem!

Veliko mi sili v pero, pa rajši zamolčim. Ko je bil prišel dež. predsednik Andrej Winkler k meni v šolo, in sem otroke izpraševal, je glasno pravil, kako je zadovoljen! Ko so pa drugi prišli na to mesto (Hein) so pa nas Slovence zatirali.

Ne vem, kaj bi se pregrešil, ker so nadzorniki bili vedno z uspehom zadovoljni; pa menda niso drugače poročali višji gosposki, da je z nami v krškem okraju tako kruto postopala in nas jako občutno kaznovala.

Naj končam in sporočim, da me jako veseli, ko „Učit. Tov.“ tako veličastno obhaja 50 letnico. Želim mu, naj še 100 let in tako dalje vedno koristno deluje. Živio!